

Asia: VN/13128/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne kuntouttavasta työtoiminnasta annettuun lakiin esitetyistä muutoksista?

Sininauhaliitto tarkastelee lakiesitystä niiden ihmisten näkökulmasta, joilla on vaikeuksia työllistyä ja jotka tarvitsevat kuntoutumiseensa ja työllistymiseensä pitkäjänteistä tukea. Esitys keventää viranomaisvelvoitteita ja luopuu aktivointisuunnitelmasta useissa tilanteissa, mikä siirtää palveluun ohjautumisen viranomaisen harkintaan ilman lakisääteistä perustaa. Tämä heikentää erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten pääsyä palveluihin ja vaarantaa heidän oikeutensa tuki- ja kuntoutuspalveluihin.

Hallinnollisen taakan keventäminen on ymmärrettävää, mutta siihen ei tule ryhtyä, jos se kaventaa palveluun pääsyä. Lakiin tulee jättää selkeät ja toimivat ohjausväylät myös niille ihmisille, joiden palvelutarve ei ole heti näkyvä. Aktivointisuunnitelman säilyttäminen toimeentulotuen saajille ja sen joustava käyttö työttömyysetuutta saaville tukisi tätä.

Sininauhaliitto kiinnittää huomiota siihen, ettei kolmannen sektorin roolia huomioida hallituksen esityksessä lainkaan, vaikka järjestöt ovat olennainen osa palvelun toteutusverkostoa ja tarjoavat asiakaslähtöistä erityisosaamista.

Lisäksi esitys vahvistaa nykyisiä sääntelyristiriitoja (sosiaalihuolto, työttömyysturva, toimeentulotuki) sen sijaan, että purkaisi niitä. Erityisen ongelmallinen on vuoden 2027 järjestämisvastuun siirto kunnille ilman, että nykyinen laki mahdollistaa sen. Tämä luo epävarmuutta vastuunjaosta, ja vaarana on, että sosiaalihuollon työllistymistä edistävä työ jää ilman selkeää toteutusmallia. Tämä uhkaa nykyisten kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden palvelujen jatkuvuutta ja tarvitsemansa tuen saatavuutta. Ennen osittaista lakimuutosta tulisi toteuttaa kokonaisuudistus. Siksi on perusteltua kysyä, onko nyt ehdotettu osittainen lakimuutos ajankohtainen ennen kuin kokonaisuudistus toteutetaan.

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista työttömiin?

Sininauhaliitto tarkastelee vaikutuksia erityisesti niiden työttömien ihmisten kannalta, jotka tarvitsevat monialaista ja pitkäjänteistä tukea, kuten mielenterveys- ja päihdetoipujat sekä pitkäaikaistyöttömät. Esitys ei riittävästi tunnista sitä, että nämä ihmiset eivät yleisesti itse hae palveluita ja he jäävät ilman tukea, jos ohjaus perustuu yksin viranomaisen harkintaan.

Palveluun pääsyn epävarmuus, ohjautumisen hidastuminen ja mahdollinen katkeaminen lisäävät syrjäytymisen riskiä. Esitys ei riittävästi huomioi niitä työttömiä, jotka tarvitsevat aktiivista ohjausta ja tiivistä palveluintegraatiota. Työnhakijavelvoitteet voivat toteutua ilman, että tarjolla on riittävää tukea.

Lakimuutoksen oletettu hallinnon keveneminen ei automaattisesti tarkoita, että viranomaisresurssit kohdentuisivat yksilöllisempään palveluohjaukseen. Ilman vahvaa resursointia ja toteutusta TYM-prosessi (työllistymistä edistävä monialainen yhteistoimintamalli) ei riitä paikkaamaan aktivointisuunnitelman puuttumista.

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista viranomaisten toimintaan?

Esitys keventää viranomaisten hallinnollista työtä, mutta siirtää ohjausvastuuta yhä enemmän yksittäisten työntekijöiden harkintaan. Tämä edellyttää vahvaa osaamista, resursointia ja yhteisiä käytäntöjä, joita ei hallituksen esityksessä varmisteta.

TYM-prosessin rooli kasvaa, mutta sen käytäntö vaihtelee alueittain, eikä sen toimivuus ole kaikkialla vakiintunutta. Monialaisen yhteistyön ja tiedonkulun puutteet voivat lisätä alueellista eriarvoisuutta ja kuormittaa yhteistyötä erityisesti kolmannen sektorin kanssa.

Palvelutarpeen tunnistaminen ilman selkeää lakisääteistä velvoitetta voi johtaa siihen, että vaikeimmissa asemassa olevat ihmiset jäävät tuen ulkopuolelle. Lisäksi siirtymäkauden epäselvyydet voivat heikentää palvelujen jatkuvuutta ja heijastua viranomais- ja järjestöyhteistyöhön negatiivisesti.

Lakimuutoksen onnistunut toimeenpano edellyttää

– jaettua vastuunjakoa

– työntekijöiden koulutusta ja

– rakenteellista yhteistyötä järjestöjen kanssa.

Ilman näitä edellytyksiä on vaarana, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien ihmisten palvelutarpeet jäävät tunnistamatta ja heidän oikeutensa tukeen vaarantuvat.

Näkemyksenne esityksen taloudellisista vaikutuksista?

Esityksen tavoitteena on keventää viranomaistyötä ja hallinnollista taakkaa poistamalla velvoite aktivointisuunnitelman laatimisesta työttömyysetuutta saavien asiakkaiden kohdalla. Tätä kautta syntyy todennäköisesti joitakin välittömiä säästöjä viranomaisresursseissa. Kuitenkin vaikeasti työllistyvien näkökulmasta lakimuutoksen pidempiaikaiset taloudelliset vaikutukset voivat olla kielteisiä, mikäli palveluun pääsy vaikeutuu tai viivästyy.

Hallinnon keventäminen voi tuoda säästöjä, mutta monialaisen arvioinnin korostuminen edellyttää kuitenkin koulutusta ja resurssien siirtoa TYM-prosessin vahvistamiseen. Syrjäytymisriskin kasvu nostaa sosiaali- ja terveystalouden kustannuksia, jos asiakkaat eivät saa ajoissa tukea toiminta- ja työkyvyn ylläpitämiseen. Työelämäpolkujen viivästyminen tai katkeaminen vähentää työllistymisen todennäköisyyttä ja kasvattaa etuusmenoja. Kolmannen sektorin resurssien vajaakäyttö tarkoittaa, että valmiina olevat matalan kynnyksen palvelut ja kohderyhmän erityisasiantuntemus jäävät hyödyntämättä, mikä on taloudellisesti tehotonta. Epäselvä siirtyminen vuoden 2027 kuntavastuuseen johtaa lyhytaikaisiin ratkaisuihin, jotka eivät ole kustannustehokkaita.

Lakimuutoksen kustannusvaikutuksia ei tule arvioida vain hallinnon näkökulmasta. Palveluun ohjauksen toimivuus ja kuntoutusprosessien jatkuvuus ratkaisevat todelliset vaikuttavuus- ja kustannushyödyt. Mikäli palvelut viivästyvät tai katkeavat, seurauksena voi olla merkittävästi suuremmat menot sosiaali- ja terveystaloudessa sekä etuusmenoissa kuin hallinnosta syntyvät lyhytaikaiset säästöt. Ennaltaehkäisyyn ja tuetun osallisuuden näkökulmasta kyse on paitsi taloudellisesta myös inhimillisestä investoinnista.

Yleistä lausuttavaa esitysluonnoksesta.

Sininauhaliiton mukaan esitys jää vajavaiseksi erityisesti niiden ihmisten näkökulmasta, joiden asema työmarkkinoilla on heikoin. Hallinnon keventämisen sijaan painopisteen tulisi olla palveluiden saavutettavuudessa ja vaikuttavuudessa.

Sininauhaliiton huoli kohdistuu erityisesti

– palvelutarpeiden riittämättömyyden tunnistamiseen (mm. osatyökykyiset, pitkäaikaistyöttömät, maahanmuuttajataustaiset)

– kolmannen sektorin roolin sivuuttamiseen, sillä tämän osaamisen ja resurssin huomiotta jättäminen on vakava puute

– järjestämisvastuun siirtymäkauden ratkaisemattomuuteen, sillä esitys ei tarjoa selkeitä ratkaisuja siirtymäkauden hallintaan

– palveluiden katkeamisen riskiin ja osallisuuden heikentymiseen.

Sininauhaliiton näkemys on, että esitys vaatii täydennyksiä. On varmistettava ja turvattava heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeus kuntoutukseen, osallisuuteen ja työelämäpolkuihin.

Lund Pekka
Sininauhaliitto ry